

Список використаних джерел і літератури/References:

1. Рада Європи. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення; викладання; оцінювання / ed. Ленвіт, 2003. – 273 с. / Rada Yevropy. Zahalnoievropeiski rekomendatsii z movnoi osvity: vyvchennia; vykladannia; otsiniuvannia (European Council. General European Recommendations on Language Education: Learning, Teaching, Evaluation) / ed. Lenvit, 2003, 273 p. [in Ukrainian].

2. Лучшие учебные пособия по английскому языку [Electronic resource] // Заголовок з екрану. – Мова франц. Режим доступу. URL: <http://englex.ru/4-best-textbooks-detailed-review/> (accessed: 23.10.2015) / Luchshie uchebnye posobiya po anglijskomu jazyku (Best Educational Manuals on English Language / Access mode : <http://englex.ru/4-best-textbooks-detailed-review>

3. Berthet A. Alter ego 1. Méthode de français. HACHETTE. Paris, 2006.

Дата надходження статті: «2» вересня 2015 р.

Стаття прийнята до друку: «17» вересня 2015 р.

Рецензенти:

Вихрущ В. – доктор педагогічних наук, професор

Рябова З. – доктор педагогічних наук, професор

Галус Олександр – проректор з наукової роботи Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, доктор педагогічних наук, професор, e-mail: alex.halus@ukr.net

Halus Oleksandr – prorector for research of Khmelnytskyi Humanitarian-Pedagogical Academy, doctor of pedagogics, professor, e-mail: alex.halus@ukr.net

Абрамов Олександр – старший викладач кафедри іноземних мов Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, e-mail: abramov@svitonline.com

Abramov Oleksandr – senior teacher of foreign languages department of Khmelnytskyi Humanitarian-Pedagogical Academy, e-mail: abramov@svitonline.com

УДК 374:37.011.3-051

СВІТЛАНА ГЕРГУЛЬ,

кандидат педагогічних наук, доцент

(Україна, Чернігів, Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка)

SVITLANA GERHUL,

candidate of pedagogics, assistant professor

(Ukraine, Chernihiv, Chernihiv T. H. Shevchenko National Pedagogical University)

**Організація та контроль самоосвітньої діяльності вчителя
(на матеріалах педагогічної спадщини В. О. Сухомлинського)**

**The Organization and Control of Teacher's Self-Educational Activities
(on the Basis of V. O. Sukhomlynskyi's Pedagogical Heritage)**

У статті на основі дослідження архівних, історико-педагогічних джерел, маловідомих праць здійснюється цілісний аналіз самоосвітньої діяльності вчителя у педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського. Доводиться актуальність даної проблеми, її теоретична та практична значущість. Дається визначення поняттю «самоосвіта», формулюється мета самоосвітньої діяльності вчителя, акцентується увага на організації та контролі даного процесу. Висвітлюється досвід роботи Павлівської середньої школи за часів роботи В.О. Сухомлинського. Виокремлюються та характеризуються установчий, практичний та підсумковий етапи організації самоосвітньої діяльності вчителя. Виділяються та розкриваються такі види її контролю: попередній, поточний, підсумковий.

Ключові слова: В.О. Сухомлинський, вчитель, педагогічна спадщина, самоосвіта, самоосвітня діяльність.

On the basis of the archival, historical and pedagogical sources and little-known works the author of the article has carried out the holistic analysis of the problem of teacher's self-education activity described in V. O. Sukhomlynskyi's pedagogical heritage. The definition of self-education is given, the

aim of teacher's self-education activity is defined, its arrangement and checking for fulfillment are studied. The following stages of arrangement of teacher's self-education activity are identified: preparatory (understanding and realizing of the necessity of self-education activity, deciding upon a theme of self-education, defining the purpose and matter of self-education, self-education work planning, deciding upon the research and educational sources which will be used by a teacher); practical (processing and deep study of the psychoeducational and methodical literature on the chosen problem of self-education, accumulation of pedagogical facts such as selection, study, research and analysis, implementation of new working methods into teacher's practical activity, experiment); final (summing up of observations and acquired knowledge, drawing up of the results of teacher's self-education activity).

The following kinds of checking for fulfillment of teacher's self-education activity are singled out and described: preliminary (it was carried out before the beginning of the school year in the form of individual conversation between a school head and a teacher about the main content of self-education and teacher's individual self-education plan was to be checked); current (it was carried out in two directions: visiting lessons and out-of-school activities with pupils; periodic checking for the fulfillment of teacher's individual self-education plan); final (it was carried out at the end of the school year).

Key words: *pedagogical heritage of V. O. Sukhomlinskyi, self-education, self-educational activities, teacher.*

Постановка проблеми у загальному вигляді... У сучасних умовах розвитку освіти в Україні серед пріоритетних завдань державної політики визначено вимоги до особистості вчителя, його професійної діяльності. Педагог має розуміти єдність суспільно-політичних та економічних перетворень країни, бути людиною високодуховною, інтелігентною з притаманними їй науково-педагогічним мисленням, високим професіоналізмом, готовністю до безперервного оновлення знань, самоосвіти, постійного самовдосконалення. Це зафіксовано в державних документах, а саме: Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття») (1993), Конституція України (1996), Національна доктрина розвитку освіти (2002), Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки, Закон України «Про вищу освіту» (2014) та інших нормативних актах.

Аналіз досліджень і публікацій... Вагомий внесок у вивчення проблеми самоосвіти вчителя, його педагогічної майстерності, вдосконалення технологій навчання майбутнього фахівця зробили Ю.К. Бабанський, О.В. Безпалько, Ф.Н. Гоноболін, С.Б. Єлканов, І.А. Зязюн, В.А. Кан-Калік, Н.В. Кічук, О.М. Кочетов, В.Ф. Паламарчук, Л.І. Рувинський, Г.С. Сухобська та ін.

Для виявлення раціональних напрямів підвищення професійної майстерності вчителя українським педагогом є звернення до здобутків історико-педагогічної науки, доробку вітчизняних учених, їх конструктивне вивчення з метою вдосконалення й покращення якості освіти. У цьому контексті особливої актуальності набувають теоретичні розробки і практичний досвід видатного педагога Василя Олександровича Сухомлинського (1918–1970). Його науково-практичний доробок вирізняється багатогранністю, яскраво вираженим новаторським характером і найповніше відповідає вимогам сучасності, збагачує педагогічну науку новими фактами й теоретичними положеннями, дає змогу прогнозувати її майбутній розвиток.

Значний вклад у вивчення педагогічного досвіду В.О. Сухомлинського внесли вітчизняні вчені І.Д. Бех, А.М. Богущ, М.В. Богуславський, А.М. Борисовський, М.С. Вашуленко, Г.Н. Волков, В.Г. Кузь, М.І. Мухін, В.Г. Риндак, О.Я. Савченко, О.В. Сухомлинська, В.Л. Федяєва та к. Деякі аспекти самоосвітньої діяльності вчителя в педагогічній спадщині видатного педагога-гуманіста були в полі зору М.Я. Антонця, Л.С. Бондар, В.Г. Бутенка, В.А. Василенко, Н.А. Василенко, А.М. Луцкока, А.Я. Розенберга, Л.М. Сіднева, М.І. Сметанського, К.А. Юр'євої та к..

Формулювання цілей статті... Проте названі нами дослідники, розкриваючи багатогранність педагогічної спадщини В.О. Сухомлинського, не вивчали проблему самоосвітньої діяльності майбутнього вчителя як окремо наукову, зокрема, її організація та контроль в педагогіці Василя Олександровича ще не були предметом спеціального історико-педагогічного дослідження. Отже, мета написання статті полягає у вивченні та узагальненні поглядів видатного педагога на дану проблему.

Виклад основного матеріалу... Вивчення історико-педагогічних джерел, присвячених проблемі самоосвітньої діяльності вчителя, свідчить, що в науковій психолого-педагогічній літературі важко знайти універсальне визначення поняття «самоосвіта», що є багатоаспектним як за своїм змістом, так і за структурою. Більшість досліджень присвячені вивченню зовнішніх характеристик цього поняття та висвітленню загальних питань підготовки вчителя, деяких аспектів організації його діяльності [2].

У ракурсі досліджуваної проблеми особливої уваги заслуговують саме результати наукового пошуку В.О. Сухомлинського. Видатний педагог створив школу-комплекс, школу-родину, школу-лабораторію, школу радості та виховання справжньої всебічно розвиненої особистості, школу

співдружності поколінь [1, с. 48]. Становлення та генеза поглядів Василя Олександровича на проблему самоосвіти вчителя відбувалися на основі глибокого вивчення історико-педагогічної, філософської, наукової, педагогічної, психологічної та методичної літератури, досвіду відомих учителів-методистів та завдяки власній педагогічній практиці в Павлівській середній школі.

У ході наукового пошуку ми з'ясували, що суть самоосвіти вчителя, за В.О. Сухомлинським, – «самостійне оволодіння теоретичним матеріалом та практичними вміннями» [7, с. 260], особисті зусилля вчителя, «спрямовані на підвищення власної культури праці і в першу чергу культури мислення» [9, с. 524]; «не механічне поповнення знань» [6, с. 426], а перетворення наукових істин у живий досвід творчої праці. Основною метою самоосвітньої діяльності видатний педагог вважав підвищення ідейно-теоретичного рівня вчителя; поглиблення знань у галузі профільних предметів; оволодіння досягненнями педагогічної науки і практики, психології та конкретної методики; підвищення загальної культури вчителя, тобто озброєння педагога всебічними знаннями для поліпшення його творчої професійної діяльності.

Дослідження педагогічної спадщини В.О. Сухомлинського свідчить, що ефективним шляхом здійснення самоосвітньої діяльності вчителя він вважав її чітку організацію, виявлення та використання психолого-педагогічних факторів, що спонукали б педагога творчо й результативно працювати. За глибоким переконанням Василя Олександровича, успішна реалізація самоосвітньої діяльності вчителя у школі можлива лише за умови її організації як єдиної системи дій учителів та керівництва.

Проведений у процесі дослідження аналіз та глибоке вивчення педагогічної спадщини В.О. Сухомлинського дають змогу виділити такі етапи організації самоосвітньої діяльності вчителів: установчий, практичний, підсумковий.

Установчий етап передбачає розуміння та усвідомлення вчителем необхідності самоосвітньої діяльності, визначення її теми, змісту й мети, складання плану роботи, визначення джерел, якими користуватиметься педагог у процесі цієї роботи, окреслення її кінцевого результату. Неодноразово педагог-новатор зазначав, що така робота дасть можливість вчителям «виховувати любов до повсякденної настирливої самостійної праці, – якість, без якої неможлива педагогічна діяльність» [5, с. 4]. Педагогічний колектив Павлівської середньої школи дуже відповідально підходив до вибору тем для самоосвітньої роботи. На початку навчального року ці теми заслуховувалися та заносилися до протоколу на засіданнях педагогічної ради школи.

Аналіз протоколів педагогічної ради Павлівської середньої школи, що зберігаються в Державному педагогічно-меморіальному музеї В.О. Сухомлинського, показав, що вчителі працювали над вивченням теоретичних та методичних питань, психологічних особливостей дітей різного віку, знайомилися з основами науки дефектології, досягненнями в розвитку науки і техніки та підвищували власний професійний і загальнокультурний рівень. Також важливим завданням кожного вчителя було вивчення нормативних документів та розпоряджень у сфері політичного життя країни.

Вагомого значення Василь Олександрович надавав практичному етапу організації самоосвітньої діяльності вчителя, що передбачав вивчення психолого-педагогічної та методичної літератури з обраної проблеми, аналіз зібраних фактів і даних, перевірку нових методів роботи, проведення експерименту. У Павлівській середній школі були створені всі умови для самоосвіти вчителів, а саме: організація середовища в педагогічному колективі, що емоційно стимулює внутрішню пізнавально-професійну активність педагога; позитивна атмосфера співпраці кожного члена колективу; спонукання до постійного самоаналізу та цілеспрямованого розвитку творчих здібностей [4].

Педагогічна теорія та передова практика вчителів, як стверджує учений, свідчать про те, що догматично, раз і назавжди встановленої схеми, форми уроку не може бути [3, с. 2]. Саме тому знання педагога повинні постійно вдосконалюватися завдяки самоосвіті. Тільки в такому разі вони не втратять своєї сили та виховної здатності.

Великого значення у своїй педагогічній діяльності В.О. Сухомлинський надавав становленню молодого вчителя, організації його самоосвітньої діяльності. Він розглядав цей процес як складний та багатоаспектний, що передбачає застосування здобутих молодим спеціалістом у навчальному закладі теоретичних знань; перші практичні спроби організації навчально-виховної роботи; поступове набуття власного педагогічного досвіду. Видатний педагог наголошував, що молодий учитель, на відміну від молодих спеціалістів інших професій, не може бути «початківцем», бо в нього «такі самі учні й такі ж обов'язки, як і в досвідченого колеги. З перших днів, з перших своїх уроків та позакласних заходів він несе відповідальність за освіту та виховання своїх учнів» [5, с. 8].

Василь Олександрович звертав увагу на недостатній рівень підготовки майбутніх учителів до роботи з батьками, проведення позакласних та позашкільних заходів, опрацювання додаткової літератури під час підготовки до уроків і саме на це радив їм спрямувати самоосвітню діяльність.

«Можна заперечити: для чого вчителеві знати те, що не вивчається на уроках і не стикається безпосередньо з матеріалом, який вивчається в середній школі? Для того, щоб знання шкільної програми було для вчителя азами, азбукою його кругозору. Коли його кругозір незмірно ширший від шкільної програми, лише тоді він справжній майстер, художник, поет педагогічного процесу», – зазначав видатний педагог [8, с. 450].

Підсумковий етап організації самоосвітньої діяльності майбутніх вчителів передбачає підбиття підсумків, узагальнення спостережень, оформлення результатів самоосвітньої роботи та визначення подальших перспектив роботи. У Державному педагогічно-меморіальному музеї В.О. Сухомлинського в Павлиші зберігаються рукописні журнали «Педагогічна думка» за 1960-1969 рр. Методичні розробки та статті, що увійшли до них, є результатом самоосвітньої діяльності вчителів Павлиської середньої школи. Аналіз змісту цих матеріалів свідчить про досить глибокі знання педагогів у галузі теорії та методики навчання й виховання школярів.

Аналіз педагогічної спадщини В.О. Сухомлинського показав, що організація самоосвітньої діяльності вчителя дає йому змогу набувати таких умінь: самостійно орієнтуватися в педагогічній літературі, шукати потрібні джерела; здійснювати науковий пошук, аналізувати й узагальнювати здобуті дані та факти з досліджуваної проблеми, стилістично обробляти й оформляти їх; складати бібліографічний покажчик до виконаної роботи; заповнювати прогалини в галузі психологічних, педагогічних і методичних знань; постійно стежити за розвитком педагогічної науки, виявляти інтерес до її останніх досягнень; творчо використовувати самостійно набуті знання на практиці.

Організація самоосвітньої діяльності вчителів також передбачає керування нею і контроль за її здійсненням. В.О. Сухомлинський прийшов до висновку, що епізодична перевірка виконання планів самоосвіти виявляється не досить ефективною формою контролю самоосвітньої діяльності вчителів. Потрібний систематичний і всебічний контроль. Саме тому в роботі Павлиської середньої школи застосовувалися такі види контролю самоосвітньої діяльності вчителя: попередній, поточний та підсумковий.

Попередній контроль здійснюється на початку навчального року, коли вчителі розпочинають роботу та складають плани самоосвіти. Він включає індивідуальну бесіду педагога та вчителя про основний зміст роботи, перевірку їх індивідуальних планів самоосвіти. Особлива увага звертається на встановлення чітких часових рамок виконання запланованих дій, на добір відповідної літератури тощо.

Поточний контроль самоосвітньої діяльності вчителів здійснювався в Павлиській середній школі протягом навчального року за такими напрямками: відвідування уроків і позакласних занять та перевірка виконання індивідуального плану самоосвіти вчителя. «На уроці, – писав В.О. Сухомлинський, – я бачу насамперед, чим живе вчитель, що він читає, яке місце в його духовному житті займає книга, як він стежить за досягненням культури» [3, с. 16]. Крім оцінювання якості проведення уроку та встановлення фактичного рівня знань учнів, директор і завуч школи ознайомлювалися також з вимогами програм, матеріалом підручників, посібників, особливостями методики викладання, проводили бесіду з учителем, перевіряли поурочне планування. Основними завданнями контролюючого етапу були такі: з'ясування, що саме з пояснюваної учням теми вивчив учитель у процесі самоосвіти; обговорення методів вивчення важких розділів і тем програми; використання та застосування набутих педагогом знань на практиці; визначення перспектив самоосвіти на майбутнє.

У кінці навчального року проводився підсумковий контроль для отримання інформації про результативність проведеної роботи. Він здійснювався у формі бесіди директора та вчителя. Результатом такого контролю ставало рішення керівника школи про якість самоосвітньої діяльності вчителя, обговорення даної теми на засіданнях методичних об'єднань чи педагогічної ради, заохочення педагога продовжувати вивчення теми тощо.

Висновки... На основі проведеного дослідження педагогічної спадщини В.О. Сухомлинського можна зробити висновок, що педагогічно-пошукова діяльність видатного педагога з організації самоосвіти вчителів Павлиської середньої школи, орієнтованої на їхній професійний саморозвиток, виходила за межі тогочасних уявлень про даний процес. Це була система самоосвітньої роботи вчителя, яка здійснювалася у три етапи (установчий, практичний, підсумковий) та передбачала: визначення індивідуальної теми самоосвіти, її мети; поточне та перспективне планування роботи; добір відповідної літератури, раціональних форм і методів засвоєння та збереження інформації; узагальнення набутих знань, спостережень; поступове освоєння методів дослідницької та експериментальної діяльності; оформлення результатів і визначення перспектив роботи.

Водночас встановлено, що в Павлиській середній школі застосовувалися такі види контролю самоосвітньої діяльності вчителів: попередній (здійснювався напередодні навчального року у вигляді індивідуальної бесіди директора школи та вчителя про основний зміст самоосвіти, передбачав перевірку індивідуальних планів самоосвіти педагога); поточний (відбувався за двома

напрямами: відвідування уроків і позакласних занять з учнями та періодичні перевірки справжнього стану виконання індивідуального плану самоосвіти вчителя); підсумковий (проводився в кінці навчального року).

До перспективних напрямів досліджень у даній сфері... У сучасних умовах творчий доробок В.О. Сухомлинського набуває нового звучання і сприйняття крізь призму переосмислення процесу самовдосконалення педагога в контексті реалізації ним якісно нової ролі фахівця освіти, пов'язаної з його мобільністю як однією з найістотніших рис учителя. На нашу думку подальшого вивчення та ґрунтовного аналізу потребують питання самоосвітньої діяльності керівника школи, професійної компетентності молодих учителів у спадщині В.О. Сухомлинського. Актуальним видається порівняльний аналіз педагогічних ідей В.О. Сухомлинського та розвідок учених зарубіжжя щодо самоосвітньої діяльності вчителя.

Список використаних джерел і літератури / References:

1. Сараєва О. В. Педагогічна система В.О.Сухомлинського у науковому доробку вітчизняних учених: к. ... к. и. к. наук: 13. 00. 01 / Сараєва Олена Вікторівна; Ін-т педагогіки АПН України. – К., 2007. – 245 с. / Sarajeva O. V. Pedagogichna systema V.O.Sukhomlynskykh u naukovomu dorobku vitchyznianskykh uchenykh (V. Sukhomlynsky's pedagogical system in the scientific works of national scholars) / Sarajeva Olena Viktorivna, In-t pedagogiky APN Ukrainy, Kyiv, 2007, 245 p. [in Ukrainian].
2. Сидорчук Н. Г. Категорійний аналіз поняття «самоосвітня діяльність майбутнього вчителя» / Н. Г. Сидорчук // Вісн. Житомир. Держ. к. ун-ту. – 1999. – С. 59–62. / Sydorhchuk N. G. Katehoriiniy analiz poniattia «samoosvitnia diialnist maibutnoho vchytelia» (The category analysis of the notion «self educational activity of a future teacher») / N. G. Sydorhchuk, Visn. Zhytomyr. Derzh. Ped. Un-tu, 1999, pp. 59–62. [in Ukrainian].
3. Сухомлинский В. О. Анализ урока. Материалы к кандидатской диссертации / В. О. Сухомлинский // Центральный державный архив вищих органов власти та управління України, ф. 5097, оп. 1, спр. 334, 31 арк. / Sukhomlynskyj V. O. Analiz uroka. Materialy k kandidatskoj dissertacii (Lesson analysis. Materials for the candidate dissertation) / V. O. Sukhomlynskyj, Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchykh orhaniv vlady ta upravlinnia Ukrainy, f. 5097, op. 1, spr. 334, 31 ark. [in Russian].
4. Сухомлинский В. О. Изучение, обобщение и распространение опыта учителей в средней школе (Из опыта работы Павлышской средней школы) / В. О. Сухомлинский // Центральный державный архив вищих органов власти та управління України, ф. 5097, оп. 1, спр. 286, 57 арк. / Sukhomlynskyj V. O. Izuchenie, obobshhenie i rasprostranenie opyta uchitelej v srednej shkole (Iz opyta raboty Pavlyshskoj srednej shkoly) (Studying, summarizing and disseminating the middle school teacher experience (from the work experience of Pavlysh middle school)) / V. O. Sukhomlynskyj, Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchykh orhaniv vlady ta upravlinnia Ukrainy, f. 5097, op. 1, spr. 286, 57 ark. [in Russian].
5. Сухомлинский В. О. Лучше готовит учителей / В. О. Сухомлинский // Центральный державный архив вищих органов власти та управління України, ф. 5097, оп. 1, спр. 344, 207 арк. / Sukhomlynskyj V. O. Luchshe gotovit' uchitelej (Training the teachers in a better way) / V. O. Sukhomlynskyj, Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchykh orhaniv vlady ta upravlinnia Ukrainy, f. 5097, op. 1, spr. 344, 207 ark. [in Russian].
6. Сухомлинский В. О. Народження громадянина / В. О. Сухомлинский // Вибр. к.: в 5 т. – К.: Рад. к., 1977. – Т. 3. – С. 283–582. / Sukhomlynskyj V. O. Narodzhennia hromadianyna (The birth of the citizen) / V. O. Sukhomlynskyj, Kyiv, Rad. Shk., 1977, Part. 3, pp. 283–582. [in Ukrainian].
7. Сухомлинский В. О. Павлышская средняя школа / В. О. Сухомлинский // Вибр. к.: в 5 т. – К.: Рад. к., 1977. – Т. 4. – С. 7–390. / Sukhomlynskyj V. O. Pavlyshka serednia shkola (Pavlysh secondary school) / V. O. Sukhomlynskyj, Kyiv, Rad. Shk., 1977, Part. 4, pp. 7–390. [in Ukrainian].
8. Сухомлинский В. О. Розмова з молодим директором / В. О. Сухомлинский // Вибр. к.: в 5 т. – К.: Рад. к., 1977. – Т. 4. – С. 393–626. / Sukhomlynskyj V. O. Rozmova z molodym dyrektorom (A conversation with a young headmaster) / V. O. Sukhomlynskyj, Kyiv, Rad. Shk., 1977, Part. 4, pp. 393–626. [in Ukrainian].
9. Сухомлинский В. О. Сто порад вчителю / В. О. Сухомлинский // Вибр. к.: в 5 т. – К.: Рад. к., 1976. – Т. 2. – С. 419–654. / Sukhomlynskyj V. O. Sto porad vchytelevi (One hundred pieces of advice to the teacher) / V. O. Sukhomlynskyj, Kyiv, Rad. Shk., 1976, Part. 2, pp. 419–654. [in Ukrainian].

Дата надходження статті: «25» вересня 2015 р.
Стаття прийнята до друку: «20» жовтня 2015 р.

Рецензенти:

Грищенко С. – доктор педагогічних наук
Столяр М. – доктор філософських наук, професор

Гергуль Світлана – доцент кафедри педагогіки та методики викладання іноземних мов, заступник з виховної роботи декана філологічного факультету Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка, кандидат педагогічних наук, доцент, e-mail: svet-gergul@yandex.ua

Gergul Svitlana – assistant professor of the department of pedagogy and methods of teaching of foreign languages, deputy dean on upbringing work of philological faculty of Chernihiv T. H. Shevchenko National Pedagogical University, candidate of pedagogics, assistant professor, e-mail: svet-gergul@yandex.ua